

SOSYAL YARDIM OLGUSU VE TÜRKİYE'DE ŞARTLI SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

Abdullah YILMAZ (*)
Yaşar AKSANYAR (**)
Tahsin GÜLER (***)

Öz

Türkiye, 2000'li yıllardan itibaren sosyal güvenlik alanında önemli gelişmeler kaydetmiştir. Özellikle bu gelişmeler içerisinde yoksul ve dezavantajlı kesimlere yönelik yapılan sosyal yardımlar alanında sağlanan kurumsallaşmayla birlikte uygulanan kamu politikaları da dikkat çekici olmuştur.

Bu dönemde, geçmişten bu yana toplumun yoksul kesimlerine yönelik uygulanan ancak ulusal ölçekte kapsamlı ve planlı bir politikaya dayanmayan sosyal yardımlar kurumsal ve bütünlük bir anlayışla ele alınmaya başlanmıştır. Kurumsal yapı; katılımcı, esnek ve yerel yönetimlere yetki sağlayan, yönetimi esas alan bir şekilde kurgulanmış, sosyal yardım politikaları; klasik sosyal yardımlardan, istihdamı, girişimciliği ve yoksul kesimlerin gelişimini esas alan ve katma değeri daha yüksek olan şartlı sosyal yardımlara doğru bir yönelim göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardım, Kamu Politikası, Kurumsallaşma, Katılım, Yönetişim.

Social Welfare Fact and Conditional Social Assistance Applications in Turkey

Abstract

Turkey, has made significant advances in the field of social security since the 2000s. Particularly noteworthy in these developments are the public policies implemented together with the institutionalization provided in the area of social assistance for poor and disadvantaged people

*) Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, İktisadi ve İdari Programlar Bölümü (e-posta: ayilmaz04@hotmail.com). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3711-6915>.

**) Vali Yrd., T. C. Gaziantep Valiliği, (e-posta: ayyasari@gmail.com).

***) Yrd. Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi, İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü (e-posta: gulert1043@gmail.com). <https://orcid.org/0000-0002-7729-5172>

In this period, social assistance has begun to be addressed, which is institutionalized and integrated, but not based on a comprehensive and planned policy at the national level, applied to the poorer segments of society since the past. Institutional structure; Created as, participatory, flexible and authoritative for local governments and governance based, social assistance policies; has showed change from classical social assistance to a conditional social assistance based on employment, entrepreneurship and the development of the poor, with higher added value.

Keywords: *Social Assistance, Public Policy, Institutionalization, Participation, Governance.*

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir konu olan yoksulluk sorunu gelişme seviyesi ne olursa olsun neredeyse tüm toplumların yüzleşmek zorunda oldukları önemli bir problemdir. Günümüzde bu sorunla mücadeleyi öngören kamu politikalarının hemen her ülke yönetiminin öncelikli konuları arasında yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla sorun az ya da çok bütün ülkeleri ilgilendiren genel bir duruma işaret etmektedir.

Yirminci yüzyıl boyunca genellikle yoksulluk sorununun ülkelerin kendi sorunu ve mücadele politikalarının da kendi çözümleri olduğu görüşü hâkim iken yüzyılın sonuna doğru bu görüş yerini, sorunun ve çözüm yöntemlerinin küresel bir bakış açısıyla ele alınması gerektiği düşüncesine bırakmıştır. Bu amaçla 1990'lardan itibaren özellikle Birleşmiş Milletler ve çeşitli uluslararası kuruluşların öncülüğünde küresel bir yoksullukla mücadele stratejisinin oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu strateji yoksullukla mücadelede klasik sosyal yardım anlayışından, şartlı sosyal yardım politikalarına evrilen bir süreci ifade etmektedir. Ancak şartlı sosyal yardım anlayışının yerleşmeye başladığı bu süreçte, 11 Eylül 2001 saldırılarıyla başlayan küresel terör tehdidinin tetiklediği Afganistan ve Irak'ın işgali, ardından Ortadoğu'da başgösteren ve bir çok ülkeyi etkileyen Arap Baharı gibi kaos ve kargaşa ikliminin yarattığı büyük mülteci akınları sorununun kaynağını ve mücadele yöntemlerini de çeşitlendirerek yeni bir boyut kazanmasına neden olmuştur.

Bu süreçte uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları (STK) ve özel işletmelerin ilgisiyle yükselen yoksulluk sorunu ve yoksullukla mücadelede sosyal yardım uygulamaları giderek daha popüler olmuştur. Bu durumu ön plana çıkaran bir diğer gelişme ise son yıllarda Ortadoğu kaynaklı milyonlarca mültecinin birçok ülkenin sınırlarına dayanmasıyla, bu kişileri ülkesine kabul eden yönetimlerin, sosyal yardım konusundaki uygulamalarını yeniden gözden geçirme ihtiyacı hissetmiş olmasıdır. Bu amaçla sosyal yardım kurumları ve enstrümanlarının da aynı doğrultuda yeniden değerlendirilmeye tabi tutulmasına çalışılmış, sosyal yardımı daha verimli ve etkin hale getirecek başka yönetsel enstrümanlarla ve uluslararası işbirlikleriyle desteklenmesine yönelik zorunluluklar sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır.

Yönetim alanında çözüm üretilmeye çalışılan her bir sorunda olduğu gibi yoksulluk sorununda da birbirinden farklı politikalar izlenebilir. Ancak bu politikalar arasında geçmişten bugüne en çok tercih edilen yöntem sosyal yardımlara başvurulması olmuştur. Sosyal yardım uygulamaları, bugün tüm ülkelerin gerek kendi egemenlik alanlarında, gerekse bölgesel ve küresel ölçekte çözüm üretmeleri gereken, hızlı ve sınır tanımaz biçimde yayılan ve yayılma potansiyeli olan yoksulluk sorununun çözümü için kullanılan en yaygın uygulamalardır.

Global ölçekte Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler (BM), Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uluslararası örgütlerin, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ilgi alanına girmeye başlayan sosyal yardım çalışmaları, ülkemizde ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) kurularak teşkilatlanması, yoksullukla mücadelede yetkili ve etkili bir kuruluş olarak Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü'nün (SYGM) kurumsal tecrübesi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) ve yerel yönetimlerin çalışmaları kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede en etkin, kapsayıcı ve ulusal ölçekte politikalar geliştiren kurum ASPB olup, Bakanlığın yıllar içinde farklılaşan yaklaşımları, kamuoyunda sosyal yardım enstrümanlarının katma değer sağlanarak çeşitlendirilmesine yönelik eleştiriler kapsamında önem kazanmakta, sosyal yardım sistem ve enstrümanları, hızla yeni biçimlere dönüşerek önemli bir değişim sürecini yaşamaktadır.

Ülkemizde uzun yıllar boyunca kurumsal ve bütünlük bir yapı arz etmekten uzak olan sosyal yardım uygulamalarının 2000'li yıllardan sonra bir dönüşüm sürecine girdiği görülmekle birlikte çalışmada bu dönüşümden ziyade yeni süreçte ortaya çıkan sosyal yardım enstrümanlarından birisi olan şartlı sosyal yardımların niteliği ve uygulama örnekleri üzerinde durulacaktır.

Bu bağlamda çalışmada öncelikle sosyal yardımların yapılmasını gerektiren ve sorunun temel çıkış noktalarından birisi olan yoksulluk kavramı ve sorunun çözümünde uygulanan temel politikalardan birisi olan sosyal yardım kavramlarına değinilecektir. Sonrasında sosyal yardımların sınıflandırılması ve bu sınıflandırmanın bir türü olan yardımın şartlı veya şartsız olmasına göre yapılan sınıflandırma üzerinde durulacaktır. Nitekim çalışmanın odağı olan şartlı sosyal yardımlar açıklanarak günümüzde Türkiye'de bu alanda varolan uygulamalara yer verilecektir.

1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk, insanlığın kadim yol arkadaşlarından birisi olarak (Macit, 2014: 102), önemli bir sorun alanıdır. Yoksulluğa yol açan nedenler, çoğu durumda yoksulluk olgusunun sonuçları olarak da karşımıza çıkar (Altay, 2005: 155). Ülkeler arasında gelir dağılımındaki adaletsizliklerin artması, günümüzde uluslararası alanda yoksulluğun en önemli sorun alanlarından biri olmasına neden olmaktadır (Yılmaz, 2004: 119). İster ekonomik ve teknik yaklaşımla bir paylaşım meselesi olarak, isterse sosyal bir sorun

olarak ele alınsın, bir yoksulluk oran ve sınırına göre kendisini ya da başkalarını yoksul olarak konumlandıran insanlar, topluluklar ve ülkeler her zaman var olacaktır. Bu doğrultuda, günümüzde gerçek veya potansiyel yoksulları barındıran her toplum gelecekte de yoksulluk sorunuyla karşı karşıya olacaktır.

Yoksulluğun ilk ve anlamlı tanımını yapan Seebohn Rowntree'ye göre yoksulluk, "toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. gibi asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi" halidir (Field, 1983: 51). Bauman ise yoksulluğu, "normal yaşam olarak kabul edilen her şeyden mahrum bırakılma ve istenilen düzeyde olmama durumu... mevcut toplumda mutlu bir yaşamı ifade eden tüm imkanlardan yoksun bırakılmak, hayatın sunmak zorunda olduğunu almamak" (Bauman, 1999: 60) olarak tanımlarken ortalama bir yaşam standardının altında olma durumunu vurgular.

Yoksulluk; zenginliğin karşıtı olan fakirlik, yani sefalet, acizlik, düşkünlük, yoksulluk, temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluklarla karşılaşma, sürekli bir hayatta kalma, yaşama mücadelesi verme, kazancının ve gelirinin düşük olması gibi durumların bütünü kapsayan bir olgudur

Öte yandan Aktan ve Vural yoksulluğu insanların doğal, toplumsal ve iktisadi şok ve risklerle başa çıkma ve değişen koşullara uyum sağlama yeteneklerini azaltan bir olgu olarak tanımlarken bu olgunun 'beşeri ihtiyaçlar kavramına dayanan, maddi mahrumiyet, fiziki zafiyet, izolasyon, güçsüzlük, katılım yetersizliği, zamanın yetersiz olması, çevre kirliliği-bozulması gibi farklı boyutları olduğunu belirtmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 2-6).

Yoksulluk kavramına ilişkin kurumsal bakış açısını görmek adına Dünya Bankası'nın yoksulluğu, "açlık, barınmanın olmaması, hasta olup da bir doktora görünememek, okula gidememek, okuma yazmayı öğrenememek, işi olmamak, gelecekte korkuyor olmak... temiz olmayan su ile gelen hastalık sonucu çocuğunu kaybetmek, güçsüzlük, özgürlükten ve temsil ediliyor olmaktan yoksunluktur." (Güler, 2011: 87) olarak tanımladığı Birleşmiş Milletlerin ise, "kararlı bir eylemle ortadan kaldırılabilir ve kaldırılması gereken bir adaletsizlik" (hnr.undp.org, 2013: 8) olarak betimlediği görülmektedir. Bu hususta Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'nin, yoksulluğu, "maddi, kültürel ve toplumsal kaynaklarının çok sınırlı olması nedeniyle ikamet ettikleri üye ülkede asgari seviyede kabul edilebilir yaşam tarzından dışlanan kişilerin maruz kaldığı durum" (İnsel, 2001: 70) olarak tanımladığı görülmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) göre ise yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliğinin bir sonucudur (DPT, 2007: 103).

Yukarıdaki tanımlardan da görülebileceği gibi, yoksulluk, insanın maddi ve manevi bir takım imkânlardan mahrum olması durumudur. Sadece fiziksel ihtiyaçları karşılanan bir insanın yoksul olmadığını söylemek, günümüz yoksulluk anlayışı doğrultusunda mümkün görülmemektedir. Yirminci yüzyılın başında, yoksulları "aç ve evsiz" insanlar olarak gören anlayış değişmiş, bugün için yoksulları, fiziki ve maddi ihtiyaçlar dışında

beşeri (manevi, sosyal, duygusal, zihinsel) ihtiyaç sahibi insanlar olarak görme eğilimi kuvvetlenmiştir.

2. Sosyal Yardım Kavramı

Sosyal yardım, yoksullukla mücadele süreci içinde en çok kullanılan yöntemlerden birisidir.

Sosyal yardım kavramıyla ilgili olarak yapılan araştırmalarda, kavramın, gelir desteği *-income support* (Nolan, 1993: 6), gelir transferi *-income transfers* (Milanoviç, 1998: 16; Paglin, 1980: 44-45), nakit desteği *-cash transfer* (Sundaram ve Chowdhury, 2011: 202-207; Adato ve Hoddinott, 2010: 3-5), sosyal koruma *-social protection* (Lustig, 2001: 1-2) kavramlarıyla benzer anlamda kullanıldığı görülmekle birlikte bir çerçeve kavram olarak yabancı literatürde sosyal yardım *-social assistance* kavramının, akademik ve kurumsal düzlemde en çok kullanılan kavram olduğu görülmektedir.

Sosyal bilimlerin bir özelliği olan, kavramların üzerinde anlaşılmuş tek bir tanımının bulunmaması durumu sosyal yardım kavramı için de geçerlidir.

Barrientos'a göre sosyal yardım, ölçümlenebilir yoksulluğa konsantre olan, yoksulluğu önleme, azaltma ya da yok etmeyi birincil amaç kabul eden program, politika ya da kurumlardır (Barrientos, 2013: 45).

Dünya Bankası, sosyal yardımı, "yoksul hane halklarına yönelik hedefle ve gelir testi yöntemiyle yapılan nakdi fayda" olarak tanımlamakta (Ringold ve Kasek, 2007: 4), ILO ise, onu sosyal güvenliğin özgün bir formu olarak görmekte, "ihtiyaç sınırındaki kişilere bir hak olarak en düşük ihtiyaç sınırını etkili şekilde karşılamak üzere vergilerden karşılanarak sağlanan faydalar" şeklinde ifade etmektedir (Midgley, 1984: 19).

Sosyal yardım kapsam olarak değerlendirildiğinde, çoğunlukla, sosyal sigortaya göre daha politik ve zayıf bir sosyal güvenlik biçimi olarak algılanmaktadır (Clegg, 2002: 201).

Yerli literatüre bakıldığında da sosyal yardım kavramı, tüm çalışmalarda yine aynı anlamı ifade etmekten uzak bir görünümündedir. Türk Sigorta Hukuku'nun kavrama bakışında sosyal yardım, "sosyal güvenlik kurumlarınca tespit edilerek emekli olmuş çalışanlara ödenen karşılıksız sosyal zam" anlamında kullanılırken (Güloğlu, 2000: 223), yoksullukla mücadele ve sosyal politika disiplini içinde sosyal yardım kavramı, "zorunlu katılma ilkesine dayanmayan ya da katılma ile karşılığı yapılan yardım arasında bir ilişki bulunmayan, genel devlet bütçesi ya da belirli bir amaca ayrılmış özel vergilerle finanse edilen kamu yardımları" (Güzel ve Okur, 1998: 527) olarak tanımlanmaktadır.

Tüm bu tanımlardan hareketle sosyal yardım kavramının geniş bir perspektifte yoksullukla mücadele enstrümanı olarak kullanılan aynı, nakdi veya programlanmış her türlü yardımı kapsadığı kabul edilebilir.

Sosyal yardımla ilgili tanımlar ve bu konudaki literatür değerlendirildiğinde kavramın belirli unsurları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kamusal ya da özel, sivil ya da resmi bütçelerden faydalanmakla birlikte, sosyal yardım bütçelendirilmesinde "sürdürülebilirlik" en önemli unsurdur.
- Sosyal yardım faydalanıcılarından, yardım yapan kişi ve kurum tarafından belirli eylem ve tutumlarda bulunmasının beklenmesi kabul edilebilir olsa da, yardım karşılığında "prim" anlamına gelebilecek parasal katkıda bulunması beklenemez; sosyal yardım karşılıksızdır.
- Sosyal yardım sistemleri, "sosyal güvenlik" hedefine ulaşmak için kullanılan, primli sosyal güvenlik uygulamalarının tamamlayıcısı olan alt sistemlerdir.
- Sosyal yardımlar, parasal ve aynı yardımlar olabileceği gibi eğitim, istihdam, sağlık gibi sektörlerde muhabata farklı eylemlerle sunulabilecek "sosyal gelir" ve "sosyal desteği" de kapsar; bu yönüyle "sosyal hizmet" kavramıyla birçok noktada hedef ve usul açısından kesişir.
- Sosyal yardımlar, duruma özgü olarak şekil alır, kesin standartları yoktur.

Sosyal yardım kavramı geniş bir perspektifte değerlendirilirken; sosyal güvenlik sisteminin dışında, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, eğitim, istihdam, konut edindirme gibi daha geniş sektörlerde, sadece işçi-işveren-sistem ilişkilerini değil, "toplumun dezavantajlı tüm kesimlerini" çalışmasına konu eden bir disiplin olan "*sosyal politika*", sosyal politikanın kurumsal çıkış noktası ve temeli olan tarih boyunca korunaksızlık ve güvensizlik nedeniyle birçok acılar çekmiş olan insanlığın bu mücadele boyunca doğal, ilkel, aile içi ve dinsel nitelikten kamusal, kurumsal, çağdaş modellere doğru geliştirdiği bir koruma modeli olan "*sosyal güvenlik*" (Güvercin, 2004: 94), parasal katkı sağlamaksızın (*non-contributory*) yardım ve hizmet almayı sağlayan ve sosyal güvenlik rejimi içinde yer alan "*sosyal hizmet*" kavramları, çoğu zaman sosyal yardımdan kolayca ayrıştırılmamakla birlikte (Saracel, 1997: 4), onu önemli ölçüde destekleyen kavramlar olarak karşımıza çıkar.

Sosyal yardım, yukarıda da belirtildiği gibi kavram olarak üzerinde uzlaşa sağlanmış tek bir tanımla açıklanamamakla birlikte gerek teoride, gerekse uygulama biçiminin incelenmesiyle aşağıda belirtilen temel niteliklere sahip olduğu söylenebilir:

- Sosyal yardım, "yoksul" kişi ve grupları hedefler.
- Tesadüfi ve kontrolsüz dayanışmadan, kurumsal, kurallı, örgütlü, hedef odaklı yapısıyla ayrışır.
- Sosyal yardım sistemine katılım zorunlu değildir, maddi karşılık vermek gerekmez, sosyal yardım uygulaması, prim ödeme mantığına dayanmaz.
- Uygulayıcıları, uygulama amaç ve usulleri, coğrafyaya ve kültüre göre değişiklik gösterir.
- Sosyal güvenlik üst amacına ulaşmada, sosyal yardım, sosyal güvenlik sistemin tamamlayıcı unsurudur ve çoğu durumda sosyal hizmet uygulamalarıyla birlikte kullanılır.

3. Sosyal Yardım Türleri

Sosyal yardımlar konusunda literatürde değişik sınıflandırmalar yapılmaktadır. Taşcı'ya göre (2008: 132) "aynı ve nakdi yardımlar" şeklinde kendini gösteren sınıflandırma, Gough tarafından, belirlenen minimum standart yaşam ölçülerinin altında bulunan herkese yapılan sosyal yardımlar olan "genel", işsizler, gençler, yaşlılar ve engelli bireyler gibi sınırlandırılmış gruplara yapılan "kategorik", sağlık, eğitim gibi kamu hizmetlerinin erişim, etkinlik ve kalitesini artıran "bağlı" sosyal yardımlar (Gough, 1996'dan akt. Buğra ve Keyder, 2006: 221-228) olarak belirtilmiştir.

Benzer bir sınıflandırma Beattie (2000) tarafından yapılmış, ancak öncesinde sosyal yardımlar, "katkılı programlar" ve "katkı gerektirmeyen programlar" olarak ayrılmıştır. Katkı gerektirmeyen sosyal programlar, herhangi bir şart olmaksızın toplumun tamamını ya da belirli bir kısmını kapsayan genel yardımlardır. Katkılı programlar ise gelir testlerine ya da gelir yoklamalarına dayalı olarak işleyen programlar olarak sosyal yardım program türleri olarak tasnif edilmiştir.

Yine farklı bir bakış açısıyla sosyal yardımları "tazminat karakteri taşıyan" ve "koruma karakteri taşıyan" sosyal yardımlar olarak ayıran Tuncay (1998) ve Koşar (2000) gibi bazı yazarlar, korunmaya muhtaç dezavantajlı gruplar olan kimsesiz, yaşlı, engelli, çocuk vb. grupların korunması amacıyla yapılan yardımları "koruma karakteri taşıyan", muhtaçlığına bakılmaksızın doğrudan devlet eliyle kendisine yardım yapılmasını yasaların ya da kuvvetli teamüllerin öngördüğü, kamu hizmet malulleri, şehit yakınları, gaziler vb. gibi gruplara verilen yardımları ise "tazminat karakteri taşıyan" sosyal yardımlar olarak sınıflandırmaktadırlar.

Şartlı sosyal yardımlar ise özellikle 1980'li yıllardan sonra dünya uygulamalarında, 2000'li yıllar sonrasında ise Türkiye uygulamasında kendine yer bulmaya başlamıştır. "Şartlı nakit transferi" ve "mikrokredi" uygulamalarını izah amacıyla literatürde az da olsa yer bulan "şartlı" ve "şartsız" sosyal yardımlar ayrımı ise sosyal yardım türlerinin sınıflandırılmasında henüz yeni yeni karşımıza çıkmaktadır.

Özünde "şartsız" olan sosyal yardım, verimlilik arayışları ve liberal uygulamaların yoğunlaşmasıyla daha çok istihdam artışı, kendi kendine yetebilme, eğitim, sağlık ve konut hakkı gibi kamu hizmetlerine ulaşmada fırsat eşitliğine ulaşmayı kolaylaştırırken, nakdi olmayan bir takım duruş, davranış ya da eylemde bulunma mükellefiyetini sosyal yardımın muhatabına yükleyen "şartlı sosyal yardım" uygulamaları ise toplumun genel gelişmişlik göstergelerinde iyileşmeyi sağlamaktadır.

"Şartsız" ve "Şartlı sosyal yardım uygulamaları" ayrımı önemli bir diğer sosyal yardım sınıflandırması olan "aktif" ve "pasif" sosyal yardım uygulamaları ayrımına çok benzemektedir. Aktif sosyal yardım uygulamaları, yoksullara yönelik vergi düzenleme ve sübvansiyonları, istihdam, proje destek ve önlemleri, mikro krediler, kamu hizmeti katılım destekleri vb. gibi sosyal yardımları, pasif sosyal yardım uygulamaları ise daha çok ihtiyaç sahiplerinin en temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik doğrudan yapılan aynı ve nakdi yardımları ifade etmek için kullanılır (Kesgin, 2013: 33).

Aktif sosyal yardım uygulamaları, sosyal yardım faydalanıcısını bulunduğu konumdan daha iyi bir noktaya taşıırken sosyal yardımın muhatabı olan bireye aktif bir eylem sorumluluğu yükler. Bu yönüyle aktif sosyal yardım uygulamaları, şartlı sosyal yardım uygulamalarını bir metot olarak sıklıkla kullanır. Her aktif sosyal yardım uygulaması "şartlı sosyal yardım" olmamakla birlikte, her şartlı sosyal yardım uygulamasının aktif sosyal yardım uygulaması olduğunu söylemek mümkündür.

4. Türkiye’de Şartlı Sosyal Yardım Uygulamaları

Türkiye'nin sosyal yardım tarihinde en yeni uygulamalardan birisi olan şartlı sosyal yardım uygulamaları yapısı itibariyle klasik sosyal yardımlardan izlenebilirlik ve birden çok kurum koordinasyon içinde çalışmasını gerektirmesi bakımından farklılık arz etmektedir. Uygulamada özellikle yardımın şarta bağlı olması sürecin izlenebilir şekilde gerçekleştirilmesini gerektirmekte ayrıca süreçte yer alacak birden çok kurum arasında yapılan protokollerle sağlıklı bir bilgi, veri, kaynak paylaşımını ve ortak karar alınması da uygulamanın başarısı için hayati önemde olmaktadır.

4.1. Tarihi Arka Plan

Sosyal dayanışma kültürünün çok zengin biçimlerinin gözlemlendiği Türk toplum yapısı, yönetim mekanizmalarında yer alan görevlilerin yoksulluk ve sosyal yardım hususunda yaklaşımlarında da belirleyici olmuş, yoksul kişi ve gruplar, tarihi seyri içinde çoğu durumda sosyal dışlanma olgusundan etkilenmeden toplumun diğer kesimleriyle bütünleşik bir tarzda yaşamlarını devam ettirmişlerdir.

Yirminci yüzyıla kadar devam eden bu sosyal yapı, yerel ve sivil insiyatifin güçlü olduğu, ağırlıklı olarak STK olan vakıflarca sosyal yardımın sosyal hizmetlerle neredeyse yapışık şekilde sunulduğu, mesleki teşekküller¹ ve güçlü aile ve toplum bağları eliyle sosyal dayanışmanın canlı tutulduğu bir toplumsal yapı görünümündedir. Ancak bu yapı içerisinde II. Mahmut döneminde vakıfların devlet idaresine alınması ve merkezileştirilmesi sivil toplumun sosyal yardım faaliyetlerindeki etkinliğini bir ölçüde azaltan bir düzenleme olarak görülebilir. Yüzyılın sonlarına doğru özellikle II. Abdülhamit döneminde geleneksel ve modern sosyal politika ve sosyal yardım uygulamalarının bir araya getirildiği, bu alanda hizmet etmek üzere Hamidiye Etfal Hastanesi, Darüşşafaka, Darülaceze ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi günümüze intikal eden köklü kurumların oluşturulduğu görülmektedir (Akyol, 2013: 44-45).

Türkiye’de sosyal yardım müessesesinin yasal güvenceye bağlanması, kamusal sorumluluk dâhilinde devlet kurumları eliyle yürütülmesi ve hizmet sunumunda standart

*) Bu kuruluşlar arasında özellikle Ahilik Teşkilatı ön plana çıkmaktadır. Orta Çağ boyunca Anadolu’nun sosyal hayatının düzenlenmesinde çok önemli fonksiyonları olan teşkilatın; sosyal dayanışmaya, meslek edinmeye, gençlerin hayata katılımına, sosyal yardıma, eğitime ve sosyal güvenliğe yönelik oluşturduğu mekanizmalar sözü edilen toplumsal yapının oluşmasına önemli katkılar yapmıştır (Koçak ve Gürün, 2015: 132-138).

usullerin belirlenmesi gibi aşamaların gerçekleştirildiği süreç, savaş sonrasında kurumsal yapılanmasını tamamlamak için zamana ihtiyacı olan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından epey uzun zaman sonrasına rastlar.

İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar modern sosyal politika konusunda Türkiye'de uygulanan önlemler, çoğunlukla memurların emeklilik ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkıyla sınırlı kalmıştır (Buğra ve Sınmazdemir, 2002: 10). "Sosyal güvenlik" kavramının ilk kez 1945 yılında yazılı bir yasa metninde yer aldığı, sosyal yardım teşkilatı kurma ve kurdurmanın ise devletin görevleri arasında olduğunun ancak ilk kez 1961 Anayasası ile zikredildiği (Çetinkaya, 2012: 91) bu dönem, gerek sosyal yardımın hak olarak kabul edilmesi, gerekse kurumsallaşması açısından gelişmelerin çok yavaş gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir.

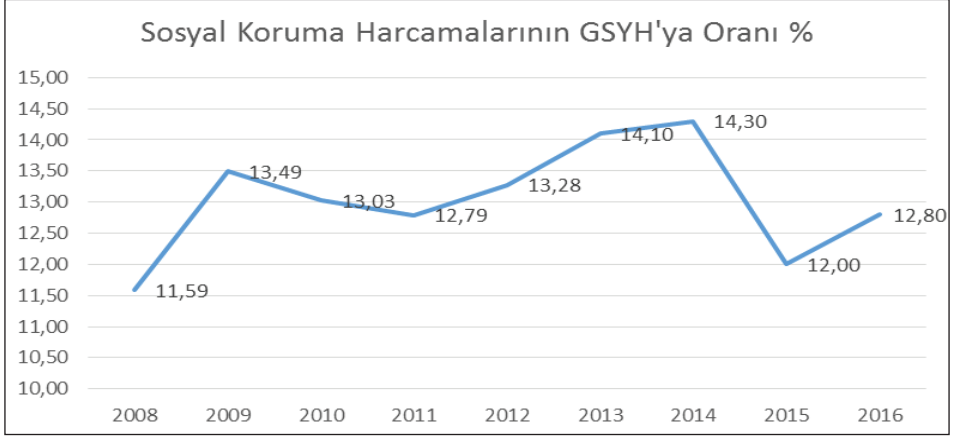
1986 yılında 3294 Sayılı Yasa kapsamında Başbakanlığa bağlı olarak Sosyal Yardımlaşma, Dayanışma ve Teşvik Fonu (SYDTF) adı altında merkezi Ankara'da ve Türkiye'nin tüm il ve ilçelerinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) adıyla temsilcilikleri bulunan aktif bir kamusal sosyal yardım fonu kurulmuş, 2004 yılında çıkarılan 5263 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında Fon Genel Sekreterliği, Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlük olarak teşkilatlandırılmış dolayısıyla Fon idaresi kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Kurum, günümüzde faaliyetlerini 2011 tarihli 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan ASPB' bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türkiye'nin kamusal sosyal yardım hizmeti sunumunda en yaygın kurumsal teşkilata ve en güçlü kurumsal tecrübe ve hafızaya sahip kurumu olan SYGM, katılımcı, esnek ve yerel yönetime yetki sağlayan organizasyon yapısı, günümüze kadar giderek artan gücü ve etkinliğiyle sosyal yardım hizmetinin temel yapıtaşı olmuştur. Günümüzde sosyal yardımlar konusunda uygulama, denetleme ve politika belirlemede ASPB, SYDV ve yerel yönetimler etkili kurumlar olarak görünmektedir.

4.2. Uygulama Boyutu

Günümüzde kamusal sosyal yardım hizmeti sunumunda en yaygın kurumsal teşkilata ve en güçlü kurumsal tecrübe ve hafızaya sahip kurum olan ASPB bünyesindeki SYGM'nün farklılaştırılmış birçok sosyal yardım enstrümanı bulunmakla birlikte çalışmanın konusu olan şartlı sosyal yardımlarla ilgili olarak "şartlı eğitim yardımları", "şartlı sağlık yardımları" ve "şartlı gelir getirici proje destekleri" gibi enstrümanların önemli olduğu görülmektedir.

Grafik 1. Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH’ya Oranı

Kaynak: TÜİK, Haber Bülteni, Sosyal Koruma İstatistikleri’nden derlenmiştir, 22.12.2017

Grafik 1. de görüleceği üzere sosyal koruma harcamaları son 9 yılda GSYH’nın yaklaşık %11- %14’ü aralığında (dalga boyu yaklaşık 3 puan) dalgalı bir seyir izlemiştir. Her ne kadar GSYH içinde sosyal koruma harcamalarının payında önemli artışlar görülmesine de ülkenin GSYH’sında görülen ciddi artışların sosyal koruma harcamalarına da yansımaları olumlu bir seyre işaret etmektedir. Sosyal koruma yardımları harcamaları içerisinde şartlı sosyal yardımların payı ortalama %8,5 civarında olup 2016 yılında 27 milyar 629 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2016).

Türkiye’de şartlı sosyal yardımlar alanında, 2001 yılında Dünya Bankası tarafından mali olarak desteklenen Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) önemli bir yere sahiptir. 2001 ekonomik krizinin yoksul haneler üzerindeki etkilerini hafifletmek, mevcut sosyal güvenlik ağı programlarını genişletmek ve güçlendirmek amacıyla tasarlanan SRAP çerçevesinde Şartlı Nakit Transferi Programı (ŞNT) başlatılmıştır. ŞNT, beşeri sermayeye yatırım yapmak amacıyla yoksulluk riski altındaki ailelerin eğitim çağındaki çocuklarını düzenli okula göndermelerini ve temel sağlık hizmetlerinden düzenli olarak faydalanmalarını hedefleyen nakit bir sosyal yardım programıdır. ŞNT programı ile kısa vadede nakit desteği yoluyla yoksulluğun hızlı bir şekilde azaltılması, uzun vadede ise yoksul ailelerin temel sağlık, eğitim ve gıda gereksinimlerinin karşılanması yoluyla insani sermayelerine yatırım yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda ŞNT programları 1990’lı yıllardan başlamak suretiyle dünya üzerinde 20’den fazla ülkede Dünya Bankası aracılığıyla da öncülüğü ile uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu program Türkiye’de ise 2001 krizi sonrası yaşanan olumsuz etkileri azaltmak amacıyla, Dünya Bankası kredisiyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu bünyesinde oluşturulan SRAP kapsamında başlatılmıştır (Ortakaya, 2009: 9).

Yoksulların eğitim ve sağlık hizmetlerine olan talebini teşvik etmek için, olumlu davranış değişikliği şartına bağlı olarak sürekli nakit transferleri sağlayan ŞNT, devletin arz odaklı yaklaşımdan, talep odaklı yaklaşıma odaklanan bir değişimi temsil etmektedir. Diğer yandan ŞNT programlarının önemli özellikleri olan çocuklu hanelerin hedeflenmesi ve para transferlerinin kadınlara yapılması bu kesimlerin daha fazla sosyal bütünleşmelerine yönelik çabalara katkıda bulunmaktadır (ASPB, 2012: 5).

4.2.1. Sağlık Yardımları

Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik) nüfusun en yoksul kesiminde yer alan ailelere 0-6 yaş arası çocuklarını düzenli olarak sağlık kontrollerine götürmeleri şartı ile düzenli nakit transferi şeklinde yapılan bir yardımdır. Ayrıca, gebe kadınların doğumlarını hastanede gerçekleştirmeleri ve düzenli olarak doktor kontrolüne gitmeleri şartıyla gebelik yardımları yapılmaktadır.

Tablo 1. 2016 yılı Şartlı Sağlık Yardımları Tutarı

Yardım Türü	2015 (Milyon TL)	2016 (Milyon TL)
Şartlı Sağlık Yardımı- Çocuk	343,85	400,38
Şartlı Sağlık Yardımı- Kadın	19,23	21,62
TOPLAM	363,08	422

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 yılı faaliyet raporu

Nüfusun en muhtaç kesimine dâhil olan ailelerin çocuklarının ve anne adaylarının temel sağlık hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan uygulama Sağlık Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde sürdürülmekte, kadının aile ve toplum içindeki konumunun güçlendirilmesi amacıyla, ödemeler doğrudan annelere yapılmaktadır. 2016 yılında sosyal harcamaların GSYH'dan aldığı payda 2015 yılına göre % 0,8'lik bir artış olmasına rağmen sağlık ve gebelik yardımlarındaki artışın %16 olarak gerçekleşmesi önemli görülmektedir.

4.2.2. Şartlı Eğitim Yardımları

Çocuklara yapılan yatırımların geleceğe taşınma özelliğinden hareketle çocukları hedefleyen yardım programları, yoksulluğun nesiller arası transferini önlemeyi amaçlamakta, bu amaca ulaşabilmek için çocukların temel eğitim hizmetlerine ulaşımını artırarak beşeri sermaye birikimi sağlanmaya çalışılmaktadır. Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Programları içerisinde bulunan şartlı eğitim yardımı ile yoksulluk riski altındaki ailelerin çocuklarını düzenli okula göndermeleri hedeflenmektedir. Programda nakdi yardım olarak → İlköğretim (1-8'inci sınıflar arası) erkek öğrenci için aylık 35 TL, kız öğrenci için aylık 40 TL → Ortaöğretim (8-12'inci sınıflar arası) erkek öğrenci için aylık 50 TL, kız

öğrenci için aylık 60 TL verilmektedir. Programın şartlarının sağlanmasında programdan faydalananların aktif katılımının yanı sıra temel eğitim hizmetlerini sağlayan kurumlarında desteği alınmaktadır. Bu kuruluşlar ile ASPB arasında koordinasyonun sağlanabilmesi için; Milli Eğitim Bakanlığı e-okul sistemine ve PTT'den yapılacak ödemelere ilişkin veri alışverişi mekanizması oluşturulmuştur (ASPB, 2016: 53-54).

4.2.3. Gelir Getirici Proje Destekleri

Şartlı sosyal yardımlar içerisinde nitelendirilebilecek bir diğer yardım türü ise istihdam temelli sosyal yardımlardır. Sistem, istihdam şartını doğrudan önkoşul olarak dayatmamakla birlikte dolaylı yoldan "sosyal yardım yararlanıcısının kendi işinde çalışması" temalı, girişimci olma ve kendi işini kurma düşüncesine dayalı olarak kurgulanan gelir getirici proje desteklerinin sistematik hale getirilmesiyle ortaya çıkmıştır. 1986 yılında kurulan SYDTF'nun uygulamaları kapsamında başlangıçta küçük çaplı örnekleri bulunmakla beraber, bu tip projeler 2001 yılında imzalanan ikraz anlaşması ile beraber hız kazanmış (Güneş, 2009) sosyal yardım başvurusu için öngörülen 1000 ABD Doları seviyesindeki finansal destek tutarı, yıllar içinde 15.000 TL'na kadar yükseltilmiştir.

Fon kaynakları ile yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasına yönelik sosyal hizmet proje desteklerinde verildiği 2001'den sonra yaygınlaşmaya başlayan projelerin etkileriyle ilgili olarak 2008 yılı verilerine göre; iş kurma projelerinde %71, kırsal gelir getirici projelerde %65, istihdam eğitimi projelerinde %71, geçici istihdam projelerinde %97 olarak proje uygulayıcılarınca tespit edilen başarı oranları ve bu kapsamda istihdama yönelik olarak sağlanmış katkılar, sosyal yardım başvurularının azalmasında değişimin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Odabaşı, 2009: 61-63).

Tablo 2. de görüleceği üzere 2016 yılında SYGM tarafından 3294 sayılı Kanun kapsamındaki vatandaşların üretken duruma geçirilmesine ve sosyal hayata entegrasyonuna yönelik yüzlerce projeye destek olunmuştur.

Tablo 2: 2016 Yılı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Destekleri

Proje Türü	Başvuran Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Reddedilen Proje Sayısı	Revize Edilecek Proje Sayısı *
Gelir Getirici (Fon Kaynaklı)	0	0	0	0
Gelir Getirici (Geri Dönüşler)	311	213	36	62
Sosyal Hizmetler	740	448	164	128

* Bu kategorideki projeler revize edilmesi talebiyle Vakıflara sistem üzerinden geri gönderilmiş ve/veya Fon Kurulu gündemine taşınmayı bekleyen proje taleplerini de içermektedir.

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Yılı Faaliyet Raporu, s. 62

4.2.4. İstihdam Şartlı Sosyal Yardımlar

Sosyal yardım-istihdam bağlantısının etkinleştirilmesine yönelik olarak 3294 Sayılı SYDTK'nun 2. Maddesinde kanun kapsamında yer alan kişileri belirtirken kullanılan "geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler" ibaresi, temel teşkil etmektedir.

2000'li yıllara kadar az sayıda örneği de olsa doğrudan sosyal yardım vermek yerine sosyal yardım-istihdam bağlantısının etkinleştirilmesi amacına yönelik lokal uygulamalar denenmiş, bununla birlikte özellikle gerçekleştirilen eylemlerin sosyal güvenlik mevzuatı açısından temellendirilememesi ve karşılaşılan olumsuz yargısal sonuçlar nedeniyle uygulamalar Türkiye genelinde yaygınlık kazanamamıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Bankası ile imzalanan ikraz anlaşması kapsamında başlatılan SRAP ile alt bileşeni olan Toplum Yararına Çalışma Programı (TYÇP) uygulamaları, Türkiye'de klasik sosyal yardım enstrümanlarının kurumsal anlamda sorgulanmasını ve devamındaki süreçte şartlı sosyal yardım uygulamalarına önem verilmesi bakımından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkilerini IMF ve Dünya Bankası'ndan aldığı kredilerle, SRAP, sağlık ve eğitime yönelik sosyal harcamalarını artırma gibi yollarla gidermeyi (Zabcı, 2003: 217), göreceli olarak başaran Türkiye'de, SYGM'nün kurumsallaşmasını tamamlamaya başladığı sonraki yıllarda TYÇP, gelir getirici proje destekleri ile istihdama yönelik eğitim projeleri gibi pilot uygulamaların zenginliği nedeniyle ciddi bir kurumsal hafıza oluşmuş, ekonominin iyiye gittiği, kurumsal kapasitenin iyileştiği bu yıllar sonunda Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda da vurgulanan sosyal yardıma duyulan ihtiyacın artması kapsamında (www.pbk.tbmm.gov.tr, 2006) artan sosyal yardım harcamaları ve sonuçlarının verimliliği yoğun biçimde tartışılmaya, sosyal yardım-istihdam bağlantısının etkinleştirilmesi eylemi sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır.

Gerçek ihtiyaç sahiplerinin sürdürülebilir ve kalıcı çözümlerle yoksulluk döngüsünün dışına çıkarılması ihtiyacının çok güçlü bir amaç olarak benimsendiği bu dönemde "Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı", 1 Nisan 2010 Tarihli Ekonomi Koordinasyon Kurulu (EKK) kararıyla uygulamaya geçmiştir.

2010 yılında bir irade beyanı olarak ortaya konulan bu plan, birincil algısı "istihdam" olan Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR) ile yine birincil algısı "sosyal yardım" olan SYGM'nün ortak hedef kitlesi içinde yer alan "işsiz yoksullara" yönelik olarak sunulacak hizmetlerde önemli bir paradigma değişimini ifade etmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren sosyal yardımın dünya genelinde bir hak olarak görülmeğe çıkıp şarta bağlı hale gelmesi hususunda dünya genelinde görülen eğilimin (Coşkun ve Güneş, 2008: 143-144) Türkiye'de de güçlü şekilde benimsenmeye başladığını gösteren bu plan halen etkin bir şekilde uygulanmaktadır. Bu planla İŞKUR ile Vakıflar Genel Müdürlüğü arasında imzalanan Sosyal Yardımlar-İstihdam Bağlantısı İşbirliği Protokolüne dayanarak

tüm vakıflarda (973 SYDV) İŞKUR Hizmet Noktası kurulmuştur. Vakıflardan hane dosya sayılarına göre görevlendirilen ve istihdamla ilgilenmesi planlanan vakıf görevlilerine İŞKUR tarafından yetki verilerek yardım kriterine uyanların İŞKUR'a kayıtları yapılarak bu kişilerin özel sektör işverenlerince istihdamı halinde işveren sigorta primlerinin işveren hisselerinin tamamının 1 yıl süreyle ASPB tarafından karşılanması sağlanmıştır. Ayrıca Teşvik uygulaması ile sosyal yardım yararlanıcılarının, ASPB tarafından bütünlük sosyal yardım sistemi üzerinden İŞKUR'a kaydının yapılması ve İŞKUR tarafından mesleki eğitime ve diğer aktif işgücü programlarına tabi tutulması gerçekleştirilmektedir. Buna göre 2016 yılı itibarıyla sosyal yardım yararlanıcılarından hedef kitesine giren kişilerden; 560.214'ü İŞKUR'a kayıtlıdır/kaydedilmiş ve bu kişilerden 68.985'inin istihdamı sağlanmıştır (İŞKUR, 2016).

Söz konusu uygulamaya ilişkin yönetmelik de 22 Haziran 2017 tarih ve 30104 sayılı Resmi Gazete'de "Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İstihdamına İlişkin Yönetmelik" adıyla yayımlanarak bu konudaki mevzuat eksikliği giderilmiştir. 01.01.2018'den itibaren yürürlüğe giren yönetmeliğe göre "işe girişinden önceki son 1 yıl içinde nakdi düzenli sosyal yardımın yapıldığı hanede bulunan, 18 ile 55 yaş arası olan ve İŞKUR'a kayıtlı olan işsizlerden (30104 Sayılı RG, 2017) yönetmelikte belirtilen diğer şartlara sahip olanlar istihdam şartlı sigorta teşviğinden yararlandırılmaktadır.

5. Sonuç

Yoksulluk, geçmişte olduğu gibi bugünde tamamen ortadan kaldırılamayan, ancak mücadele yöntemleriyle belirli iyileşmelerin kaydedildiği bir fenomendir. Varlığını sürdürmesinin en önemli nedenlerinden birisi olan beslendiği dinamiklerin çeşitliliği, fazlalığı ve değişkenliği onu kesin olarak ortadan kaldıracak kamu politikalarının yapılmasını ve uygulanmasını güçleştirmektedir. Diğer taraftan yoksullukla mücadelede özellikle refah devleti/sosyal devlet anlayışının etkisinde klasik sosyal yardım temelli ulusal ölçekteki çözüm uğraşları 1990'lı yıllardan itibaren çeşitlenmeye başlamış, yerel kalkınma, işsizlikle mücadele, girişimciliğin yaygınlaştırılması politikalarının görünür olmaya başladığı bu dönemde sorumluluk merkezden yerele aktarılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda sorunun çözümü için yönetim temelli yeni yaklaşımlar geliştirilmekte, sorun, karar alma süreçlerinin ve aktörlerinin çoğaldığı, hizmet faydalanıcılarının ve sivil toplum örgütlerinin karar alma süreçlerine dâhil edildiği bir yapı içinde ele alınmaya başlanmıştır.

2000'li yıllardan itibaren Türkiye, günümüzde de halen devam eden uluslararası büyük göç hareketlerinden olumsuz şekilde etkilenmiştir. Ülkelerindeki göçe neden olan karışıklıkların yıllarca düzelmeyişi bu göçmenlerin orta/uzun vadede kalıcı olmalarına yol açmış, bu durum sosyal yardım politikalarında önemli ilerlemelerin kaydedildiği ülkemizde sosyal yardım kurum ve uygulamalarının yeni sorun alanlarıyla yüzleşmesini gerektirmiştir. Sosyal yardım sistemi üzerindeki finansal yükü artırması bakımından bu denli büyük göç hareketlerine maruz kalan ülkeler ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Sosyal yardım konusunda günümüzde en önemli tartışma noktalarından birini oluşturan özellikle girişimcilik ve istihdam temelli şartlı sosyal yardımların etkinleştirilme-

si gerektiği tezinin, sosyal yardım harcamalarının verimliliği konusundaki tartışmaların devamında önerilen bir yöntem olarak son yıllarda farklı ülkelerin akademik ve popüler çevrelerce dikkatle incelendiği gözlemlenmektedir. Özellikle aktif istihdam politikaları üzerinde yoğunlaşılması, sosyal yardım uygulamaları ile aktif istihdam politikalarının birbirini tamamlayıcı sosyo-politik enstrümanlar haline gelmesi, sosyal yardım sistemini katma değer üretecek bir yapıda yeniden tasarlamak geleceğe dönük olarak sosyal yardımların finansmanında önemli bir rahatlamayı getirecektir. Bu amaçla son yıllarda daha fazla tercih edilmeye başlanan şartlı sosyal yardımların ve özellikle bu grupta yer alan, "çalışma şartına bağlı sosyal yardım uygulamaları"nın gelecekte de daha çok tercih edileceği ve yararlı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adato, M. ve Hoddinott, J. (2010). *Conditional cash transfers in Latin America*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2016). 2016 yılı faaliyet raporu. Web: http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c1392_39/2016_%20%20Faaliyet%20Raporu.pdf adresinden 10 Ocak 2018'de alınmıştır.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2012). *Türkiye'de uygulanan şartlı nakit transferi programı'nın fayda sahipleri üzerindeki etkisinin nitel ve nicel olarak ölçülmesi projesi final raporu*. Ankara, ASPB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Yayını. Web: http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/data/5429198a369dc32_358ee29b9/Turkiyede_Uygulanan_SNT_Programinin_Etkisinin_Olculmesi_Projesi_Final_Raporu_-_TR.pdf adresinden 11 Ocak 2018'de alınmıştır.
- Aktan, C. C. ve Vural İ. Y. (2002). Yoksulluk: terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri, C. C. Aktan (Ed.). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları. Web: <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> adresinden 11 Ocak 2018'de alınmıştır.
- Akyol, E. D. (2013). Sultan II. Abdülhamit döneminde sosyal politika uygulamaları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 7. (31), 33-47.
- Altay, A. (2005). Yoksulluk sadece devletin sorunu mu? Kamu harcamaları açısından bir değerlendirme. *Sosyo-Ekonomi Dergisi*. (2), 155- 178.
- Barrientos, A. (2013). *Social assistance in developing countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar*. (1. Basım). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Beattie, R. (2000). Social protection for all: but how? *International Labour Review*. 139. (2). 129-148.

- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2006), The Turkish welfare regime in transformation. *Journal of European Social Policy*. 16. (3). 211-228.
- Buğra, A. ve Sınmazdemir, N. T. (2002). *Yoksullukla mücadelede insani ve etkin bir yöntem: nakit gelir desteği*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu. Web: <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/discussionpaper1.pdf> adresinden 12 Ocak 2018'de alınmıştır.
- Clegg, D. (2002). The political status of social assistance benefits in european welfare states: lessons from reforms to provision for the unemployed in france and great britain. *European Journal of Social Security*. 4. (3). 201-226.
- Coşkun, S. ve Güneş, S. (2008). Dünyadaki gelişmeler çerçevesinde ülkemizdeki sosyal yardımları iyileştirme çalışmalarının değerlendirilmesi. 5. *Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri Kitabı*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını.
- Çetinkaya, Ş. (2012). *Türkiye'de sosyal yardımlaşma müessesesi: durum analizi, sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayımlanmamış doktora tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). *Dokuzuncu kalkınma planı gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele özel ihtisas komisyon raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Field, F. (1983). *The minimum wage*, London: Policy Studies Institute.
- Güler, B. K. (2011). Yoksullukla mücadelede sosyal girişimcilik: ashoka üyelerinden sosyal yenilikçi örnek uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13. (3). 79- 111.
- Güloğlu, T. (2000). *Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin temel sorunları*. Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan. Ankara: Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını.
- Güneş, S. (2009). *Yoksullukla mücadelede mikrokredi uygulamaları ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma genel müdürlüğü proje destekleri*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık SYDGM.
- Güvercin, C. H. (2004). Sosyal güvenlik kavramı ve Türkiye'de sosyal güvenliğin tarihsel gelişimi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*. 57. (2). 89- 95.
- Güzel, A. ve Okur A. R. (1998). *Sosyal güvenlik hukuku*. (6. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.
- İnsel, A. (2001). İki yoksulluk tanımı ve bir öneri. *Toplum ve Bilim*. (89). 62-72.
- Kesgin, B. (2013). *Kamu sosyal politikalarında sosyal yardım*, (1. Basım). İstanbul: Açılım Kitap.
- Koçak, O. ve Gürün, F. (2015). Ahilik geleneğinin günümüzde sosyal içerme politikalarına olabilecek katkıları. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. 4. (8). 126-143.

- Koşar, N. G. (2000). *Sosyal hizmetlerde sosyal yardım alanı*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Lustig, N. (2001). *Social protection in the developing world*. Washington: Brookings Institution Press.
- Macit, M. (2014). Yoksulluk insan onuru ve din. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (41). 101-116.
- Midgley, J. (1984). Poor law principles and social assistance in the third world: a study of the perpetuation of colonial welfare. *International Social Work*. 27. (1). 19-29.
- Milanoviç, B. (1998). *Income, inequality and poverty during the transition from planned to market economy*. Washington: Worldbank Press.
- Nolan, B. (1993). *Reforming child income support*. Dublin: Argus Press.
- Odabaşı, F. (2009). *Yoksullukla mücadelede istihdamın rolü*, Sosyal yardım uzmanlık tezi, Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Ortakaya, A. F. (2009). *ŞNT Programı için yapılan başvuruların zaman serileri ile modellenmesi*. Sosyal yardım uzmanlık tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Paglin, M. (1980). *Poverty and transfer in-kind*. Stanford: Hoover Institution Publication:
- Ringold, D. ve Kasek, L. (2007). *Social assistance in the new eu member states, strengthening performance and labor market incentives*, World Bank Working Paper. (117).
- Saracel, N. (1997). *Sosyal yardım ve hizmet kuruluşlarının sosyal politikası ve türkiye yardım sevenler derneği uygulaması*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İstihdamına İlişkin Yönetmelik (2017). Web: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/06/20_170622-1.htm adresinden 04 Ocak 2018'de alınmıştır.
- Sundaran, J. K. ve Chowdhury, A. (Ed.), (2011). *Poor poverty: the impoverishment of analysis*. London: A&C Black Bloomsbury Academic.
- Taşçı, F. (2008). Türkiye'nin kamusal sosyal yardım anlayışı üzerine bir analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. (55). 127- 149.
- Tuncay, C. A. (1998). *Sosyal güvenlik hukuku dersleri*. İstanbul: Beta Yayınevi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2006). *Dokuzuncu kalkınma planı: (2007-2013)*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi. Web: <https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/kalkinma-plani-9-genel-kurul.pdf> adresinden 10 Ocak 2018'de alınmıştır.

- Türkiye İstatistik Kurumu (2016). *Sosyal koruma istatistikleri*. Web: www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=24575 adresinden 10 Ocak 2018’de alınmıştır.
- Türkiye İş Kurumu (2016). *2016 yılı faaliyet raporu*. Web: <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/raporlar.aspx#dltop> adresinden 10 Ocak 2018’de alınmıştır.
- United Nations Development Programme (2013). *The rise of the south: human progress in a diverse world*, Human development report. Web: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/14/hdr2013encomp_lete.pdf adresinden 12 Ocak 2018’de alınmıştır.
- Yılmaz, M. (2004). Yoksulluğun önlenmesinde toplumsal reformun gerekliliği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2. (1). 119- 135.
- Zabcı, F. (2003). Sosyal riski azaltma projesi: yoksulluğu azaltmak mı, zengini yoksuldan korumak mı? *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 58. (1). 215-239.